

# STUDIA GENERALIA 2007

## Sanan mahti - Mikael Agricola 450 vuotta

---

Helsingin yliopisto 4.10.2007, Porthania (Yliopistonkatu 3), klo 17.00–19.00

### ÄÄNI VARJOISELTA KUJALTA

Professori Heikki Laitinen

Laulun ja musiikin taika

**Laulun mahti.** ”Maamiesteni kanssa minä Laulan / Lihainen kieli leikkaa luisen caulan.” Mikael Agricolan huudahdus on erään suomennostyön esipuheesta. Hän puolustautuu jo etukäteen arvostelijoitaan vastaan. Kirjakielen isän juhlavuonna on kohotettu aiheellisesti näkyville ja kuuluville äidinkielen voima, sanan mahti. Sen rinnalle on kuitenkin syytä nostaa toinen yhtä tärkeä kulttuurin voimatekijä, laulun mahti.

**Laulun olemus.** Laulu on ihmisen periominaisuus. Se periytyy kymmenien tuhansien vuosien takaa. Se on myös ihmisen perusoikeus, eikä se etteivät kaikki enää pidä kiinni tästä oikeudestaan vaan tyytyvät kuuntelijoiksi, vähennä sen kulttuurista voimaa. Laulu on meitä itseämme, runo resonoi musiikin voimasta ruumiissamme ja laulumme resonoi äänten avaruudessa muiden yhtyessä lauluun. Laulu yhdistää kaksi erilaista vanhakantaista ilmaisua, runon ja musiikin. Se on kuitenkin enemmän kuin osiensa summa. Vielä tänäänkin se on jokaisen mielessä niin syvällä, että säilyy muistissa vielä silloinkin, kun puheen aika on ohi.

**Agricola ja laulu.** Agricolaa laulu ympäröi koko elämän ajan. Kotona ruotsinkieliset keskiaikaiset balladit ja muut laulut, kotikirkossa latinankielinen kirkkolaulu. Katedraalikoulussa jokainen tunti alkoi ja päättyi laululla ja puolen päivän jälkeen oli aina laulutunti. Sunnuntaisin laulettiin kirkossa. Koululauluja julkaistiin myöhemmin kuuluisassa kokoelmassa *Piae Cantiones* (1582). Ehkä laulettiin myös suomen kielellä, ja joka tapauksessa kielen täydellinen hallinta merkitsi Agricolalle myös suomenkielisen laulun täydellistä hallintaa. Se oli tuohon aikaan kalevalamittaista runolaulua. Mutta myös itkuvirsien äärimmäinen ekspressiivisyys oli Agricolalle tuttua. Mainitessaan Psaltarin esipuheessa asiasta hän ei kauhistele. Suomenkielinen laulu eli ekspressiivisintä aikakauttaan.

**Candele.** Soittimia oli käytössä enemmän kuin yleensä mainitaan. Soiton pitkä estetiikka oli keskiaikainen. Yksi soitin oli kuitenkin ylitse muiden. Kantele oli Agricolalle niin tärkeä, että hän korotti sen taivaallisten soittimien joukkoon. Davidin ”Candele heliseepi cullaisilla kielillä” ja kanteleella säestettiin psalmien laulamista. Agricola tiesi lisäksi, että ”Väinämöinen virret takoi”. Osuva sananvalinta osoittaa, että hän tunsikin Väinämöisen laulun ja soiton mahdin. Siitä kertovaa runolaulua oli laulettu jo kymmenien sukupolvien ajan ylistäen suomen kielellä taiteen merkitystä. Kalevalan ilmestyttyä laulusta tuli maailmankirjallisuutta.

**Suomenkielisen laulun suurin murros.** Agricola loi kirjakielen ja takasi uskonpuhdistuksen. Suomenkielisen laulun historiassa se merkitsi kahta suurta murrosta: kirjallisen laulun ja säkeistölaulun syntyä. Ensimmäinen kirjallisten laulujen painettu kokoelma oli Jacobus Finnon *Wirsikiria* (1583). Se aloitti samalla tärkeämmän murroksen: säkeistölaulun aikakauden, jota edelleen elämme. Ehkä Agricola ei tarkoittanut murrosta niin jyrkäksi kuin miksi se muodostui. Viralliseen virsikirjaan ei ole vielä kukaan hyväksytty yhtään kalevalamittaista laulua, vaikka kysymyksessä on suomen kielen omin laulamisen tapa ja vaikka papit ovat runoilleet runolauluja kaikkina vuosisatoina.

Suurin ero Agricolan ja meidän aikamme välillä on kuitenkin se, että sataviisikymmentä vuotta sitten suomalaisen kulttuuriin hyväksyttiin säestämisen pakko. Säestyksetön soololaulu, joka ehti olla 9900 vuotta laulun pääasiallinen esittämisen tapa, on käynyt jo kovin harvinaiseksi.

---

Suora lähetys ja videotallenteet internetissä, osoitteessa <http://video.helsinki.fi/studia/>.  
Luentojen lyhennelmät ja luentosarjan ohjelma löytyy osoitteesta [www.helsinki.fi/vst](http://www.helsinki.fi/vst).  
Luentosarjan luennot julkaistaan kirjana Vapaan sivistystyön toimikunnan julkaisusarjassa.  
Tilaukset: (09) 191 58063 (toimisto), [vst@helsinki.fi](mailto:vst@helsinki.fi) tai [www.sivuilla](http://www.sivuilla) [www.helsinki.fi/vst](http://www.helsinki.fi/vst).

---

Järjestäjä: Helsingin yliopiston vapaan sivistystyön toimikunta  
Postiosoite: PL 27, 00014 HELSINGIN YLIOPISTO